

„No, tak jednou to prostě muselo padnout, čtyři úspěchy za sebou — to nemohlo vydržet věčně,“ mínil s patřičným realismem Pepa Kujal po drasticky neúspěšném pozorování úplného slunečního zatmění 14. prosince 2020 v Barros v Chile. Udělali jsme opravdu vše, co šlo? Vlastně ne, udělali jsme ještě víc. A přesto to nestačilo. Depresivně svazující pocit, že někde tam za Andami, jen asi 100 kilometrů od našeho ubytování v Puconu, byla obloha jak azurová laguna, nás prostě srazila takříkajíc na kolena. Dvě minuty přírodní tmy ve dne pod naprostou oblačnou dekou, to se jen tak nezapomene. Co teď? Ta nálada je opravdu ponurá.

Co všechno za krásy mohlo na nebi kolem zatmělého Slunce vyniknout — dvě komety, výron koronální hmoty, četné protuberance. Nejradši bych vrátil čas a povolal Čiňany, kteří kdysi pro své slavnostní události chemicky rozpouštěli oblačnost. Pravda, následky nebyly vždycky úplně blahé, ale to azuro si s pomocí pár tryskáčů nebo raket práškových nebe v troposféře zajistili. I když zajistili také tu pandemii, která nám to tak drasticky omezila a díky které jsme tu nemohli pomalu ani za práh pozemku natož pak za jasem o pár desítek kilometrů dál. My jsme jen mohli sklopit hlavy, odsledovat si v (provokativně) projasňující obloze závěrečnou částečnou fázi zatmění, nasednout do auta a jet zpátky do Puconu. Tam nás aspoň čeká naše skvělá hostitelka Maria se svou rodinou i jejími přáteli, milovníky místního skvělého vína. Asi jen to nám dokáže po té kardinální prohře mírně zvednout náladu.

Když to vezmu kolem a kolem (a ostatní — Pepa, Marián Runkas, dokonce i Tomáš Slovinský to tak vzali), nebýt té zrádné prohry, je tenhle výlet nadprůměrným úspěchem. Však si to vezměte — v té nejhlubší „pandemické totalitě“ úspěšně odcestovat na opačnou zemskou polokouli, vyhnout se nuceným karanténním opatřením díky šikové administrativě, octnout se na biodiverzně unikátním kousku planety a mezi fantastickými lidmi, nasbírat trošku bronzu uprostřed prosince, a ještě si zaplavat v křišťálově čisté laguně s výhledem na vrcholek zasněženého aktivního vulkánu. A to vše bez toho smradlavého náhubku na nose. Kdo tohle může říct? A navíc, pro dva z nás vůbec poprvé v životě pod klenoty jižní hvězdné oblohy plné všeho toho, o čem doposud četli jen v legendární knížce „Souhvězdí“ od Antonína Růkly. Magellanova oblaka, Jižní kříž, Sírius v nadhlavniku, Orion vzhůru nohama... dostupné i v čase karantény bez omezení, neboť se to naskýtal v plné kráse na zahradě před naším v podstatě luxusním ubytováním, kterému jsme rychle začali pro jeho mohutnost přezdívat „pandemická ESO rezidence“.

Zatmění tedy nevyšlo, ale hned po něm se (opět, jak na potvoru) počasí dokonale umoudřilo a následující dny bylo azuro prakticky neustále. „Jeden den, jeden

blbej den,“ opakoval stále Pepa. Nutno mu dát za pravdu. Kdyby to příroda naplánovala jen o den později (nebo o den dřív), mohly to být ovace nejen ve stoje, ale ve skocích do nebe se slzami v očích. Jeden den, vlastně jen pár hodin po zatmění, kdy se po frontě vyjasnilo... ale no tak, nemysli už na to. Mysl bláznivá, pořád se musí topit v té ponuré náladě.

A tak, ruku v ruce s tímhle rozporuplným naladěním, které ručička „náladometru“ posouvá k optimismu jen díky naší mimořádně milé a nadmíru ochotné hostitelce Marii, se blíží památná noc z 15. na 16. prosince 2020, již předchází bohatý výlet po okolí za místní faunou a flórou (první den, kdy jsme zapomněli, že nějaký COVID je). Vydrápali jsme se i pod jícen sopky a užili si nějaké to natahování si své krkovičky na sopečným pískem lemovaných plážích místních jezírek. „Když to srovnám s výletem na Kokořín,“ nedá si Pepa pokoj. Vlastně dodneška nevím, jestli ten Kokořín je jeho modla, nebo ho patagonská příroda přeci jen trochu vzala za srdce. Ostatně hned vzápětí vzdává Villarrice i Caburgui přeci jen nějaké ty sympatie, o něco větší jak oblíbenému „Mácháči“. Ale ta noc... ta noc, to už je jiný kafe.

Hvězdná exkurze začíná nádherným lovem mladého Měsíce (který svou přítomností zas připomíná ten náš „zatměňový propadák“) u čím dál více se k sobě přibližujících obrů Jupiteru a Saturnu. Ostatně, už teď je ta velká konjunkce 2020 na spadnutí, i když ještě zbývají celé dny. Vzápětí s příchodem letní noci (tma je zde až okolo 23. hodiny) a s policejním povolením, které nám zajistil chilský člen vědecké expedice za zatměním a které nás opravňuje operovat i v nočních hodinách v době zákazu vycházení, se vydáváme přímo do údolí pod vulkán. Oči nám táhá (a srdce hřeje) periodicky se rozsvěčující vrcholek sopky, jak z něj uniká pára a rozptyluje zář z jejího hlubokého magmatického pekla. Nad ní pak pozvolna stoupá Jižní kříž, mlhovina Uhelný pytel, α a β Kentaura, mlhovina Carina i duch mlhoviny „Temné podivná věcička“. Konečně ustupuje ta všeobecná pachut ze ztraceného zatmění. Konečně má naše mysl, toužící po jedinečném zážitku z tohoto výletu „za totality za totalitou“, nějakou tu satisfakci. Konečně jsme zase chvilku sami sebou, klidní, vyrovnaní, odevzdaní klenotům dech beroucího jižního nebe.

Po první hodině ranní s Pepou odjíždíme zpět na ubikaci, zatímco kluci ještě vyráží lovit hlavou obráceného Oriona nad jezerem Caburgua. Můj cíl (dlouholetý) je jasný — konečně si cvaknout obě Magellanova oblaka, každé pěkně zvlášť. Už léta mě tyhle galaxie lákají, ale doposud nebyla možnost. Nikdy jsem se nedostal na tak hlubokou jižní šířku s dostatečnou výbavou včetně montáže. S Pepou tedy usazujeme montáž hned za rezidencí, vypínáme všechna možná světla, lepíme izolačku na pohybová čidla, s dávkou nostalgie leháme do svých karimatek a kocháme se tou jižní nádhrou. Obě oblaka leží téměř 60° vysoko, zleva je dohánění Jižní kříž a Pepa podléhá touze si to tak nějak sofistikovaněji zarchivovat. Při jeho bezedné ochotě věším na jeho (téměř na oko stejnou jako mojí) montáž,

jako protizávaží svůj aparát a cvakám toho „Magellana“. On, po krátké poradě, jaké nastavení je optimální, stříhá na 50mm ohnisko oblast od kříže ke Carině. Krásných 15 minut, 15 expozic, pak jak žáci jógy zkroucení pod přřavou montáží zkoušíme Pepův foťák namířit i na obě Magellanova mračna do jednoho pole. Noc je dokonalá. Při těch expozicích jen upínáme zrak k nebi a snažíme si do paměti vrýt ten zjev s klenoty jižního nebe. Čas utíká, noc je krátká, za hodinku bude svítat. Tak mě napadá, když už tomu Pepa tak horlivě podlehl, proč neodfotit i zbytek prostoru mezi Magellanovými galaxiemi a tím křížem, vždyť to už jsou vlastně dvě políčka a další půl hodiny pobytu pod neskonale krásným jižním nebem. Zas se ze mě stává jogín, zas kroutím třemi kolečky ve třech osách kulové hlavy, testuji, procvakávám, a to i na vrub několika nepodařených expozic na druhém foťáku, kde chytám Magellany z blízka na 200mm ohnisko. Co už, montáž je to přřavá a radost by měl dostat hlavně Pepa. Všecko tohle jeho poprvé si prostě zaslouží maximální prožití. Pokus–omyl, hlavně, že to cvaká a nebe nám konečně ukazuje vlídnou tvář. Všude navíc ticho, klid, možná jen jednou nás štve sekuriťák místního kondominia, který si v plné palbě s halogenem na autě projíždí i okolo naší ubikace a šajní do té jinak vysněné tmavé noční krajiny. Ani pes neštěkne, ani cvrček nezacvrčí, jen slabě a monotónně procvakává hlava té montáže. Triedrem mezitím sledujeme, jestli nevypli dodávku plynu na vrcholu sopky a zda „holka“ pořád svítí. Kocháme se Ω v Kenturovi, nejjasnější kulovou hvězdokupou; občas ještě prolétne jasná Geminida, kterých na jihu tolik nezazářilo, ale nám to nakonec už k radosti nechybí; citelně, byť opravdu pozvolna, na obzoru svítá.

Příběh z památné noci splněných astronomických přřání ale — jak známo z médií — nabral nečekané obrátky. Týden po přřletu do Česka, pár dní po úspěšném honu na onu velkou konjunkci 2020 do Polska, jsem si k těm datům sedl a tak nějak s grácií se do nich pustil. Nečekal jsem mnohé, ale s jistým tušením jsem se pokusil jít „až na dřeň“. Ono totiž mezi Jižním křížem a Magellanovými oblaky, kdesi v nevýrazném souhvězdí Oktantu, leží jižní nebeský pól. Jeho severní obdoba je věrně doprovázena (alespoň v těchto staletích) ocasem Malého medvěda — Polárkou. Ale ten jižní to tak jednoduché s nalezením nemá. Zato jeho hvězdné okolí je o poznání diverznější, a tedy stojí za to mu věnovat hlubší fotografickou pozornost. Z jedné strany je doprovázen úchvatným úsekem Mléčné dráhy, kterému dominuje čtveřice hvězd Jižního kříže, mlhoviny v Lodním kýlu (především „okuskvostná“ mlhovina Carina), ale také závoje tmavých mlhovin jako obří Uhelný pytel (ve tvaru kontinentu Afriky) nebo slabší mlhovina „Temná podivná věcička“ v souhvězdí Mouchy doprovázející slabou kulovou hvězdokupu NGC 4372. Z druhé strany pak oblast jižního pólu obtáčejí obě Magellanova mračna, malé satelitní galaxie naší Mléční dráhy, ležící ve vzdálenosti 160 tisíc (velké) a 200 tisíc (malé) světelných roků. To zdánlivé prázdno mezi tím na hloubkovém obrázku záhy vyplní cáry mezihvězdného prachu, tzv. „galaktické cirry“, ale také o dost

slabší hala kolem Magellanových mračen tvořená hvězdnou hmotou gravitačně interagující i s naší Mléčnou dráhou. Zkrátka čím víc a hlouběji fotíte jižní hvězdný pól, tím větší „mezihvězdná divočina“ se vám na monitoru případně vytištěném obrázku záhy odehrává. Přišlo mi to parádní, a tak jsem to pro radost Pepy zkompletoval a zpracoval tak, aby to vypadalo k světu a oba nás zahřálo u srdce, že přeci jen jsme si něco domů přivezli (krom několika sopečných kamínků z okolí vulkánu Villarrica). Jen tak z hecu jsem to poslal i editorům snímku dne NASA, proč taky ne — a odjel za kamarádem na Oravskou Lesnou, zcela mimo signál.

No a pět dní po novém roce, utajen v karanténě s vypnutým mobilem, jsem si konečně přečetl zprávy. Různá přání k novému roku, ať je lepší než ten minulý (proboha, ať opravdu je!) a v jedné z nich, od Mariána Runkase, také gratulaci k APODu. APODu? Jakože někdy v posledních 6 dnech mimo signál jsem uspěl v APODu? Nemaje žádná data na mobilu, vyžadoval jsem si je od kamaráda na Slovensku a nabootoval archiv snímku dne NASA. To není možný, je tam jižní pól! Hned volám Pepovi, ten už s obří pokorou jemu vlastní zatíná slzu slovy „ale tak já bych z toho zas nedělal takovou vědu“. No, milý Pepíku, to ještě nevíš, jaká zodpovědnost je s takový APODem spojená. Zvlášť, když jde o výstup z expedice spolupořádané třemi univerzitami — té v Havaji, Vysokým učením v Brně a hlavně za mě Fyzikálním ústavem Univerzity v Opavě. To se pak takový snímek nutně prožene přes PR oddělení univerzit, zvýší to povědomí o jejich činnosti, udělá to radost mnoha lidem, kteří za podporou toho našeho výletu stáli (a kterým za to z hloubky srdce děkuji včetně Pepovi samotnému) a nakonec to tedy Pepa musí zaslouženě ustát „s kravatičkou“ před Skype kamerou samotné České televize. Když to tak vezmu kolem a kolem — jen jsme si tam lehli do karimatky, ušetřili si pár desítek minut klidu pod jižním hvězdným nebem za cvakotu foťáků a jinak naprostého ticha a klidu, zatímco o pár dní později to na druhém konci světa způsobilo malou mediální revoluci, nelze na to reagovat jinak než legendární hláškou Simony Stašové ve filmu Pelíšky: „Přitom taková blbost, co?“ Ale krásná...

